

Indholdsfortegnelse

Frank-Walter Steinmeier. Tale i anledning af 75-året for afslutningen af 2. verdenskrig, 8. maj 2020

Susanne Kovács. De skygger vi arver, 2019

5 Sara Prahl. Nu er det børnebørnenes tid til at bearbejde Holocaust i dokumentarfilmen 'De skygger vi arver'. Information, 21. januar 2020.

Adam Holm. Min morfar, Hitlers ven. DR, 2020.

Josephine Wiesener. Tyskernes lange vej til erkendelse. Kristelig Dagblad, 5. september 2016

Niels Ivar Larsen. Ny historikerstrid om Tysklands fortid: Hvor enestående var Holocaust? Information, 21. juni 2021

10

15

20

Eksempler på problemformuleringer

Her følger problemformuleringer til inspiration og som kan bearbejdes efter tekstmæssig- og analytisk fokus.

5 **Hvordan er erindringen om Holocaust og 2. verdenskrig blevet brugt i Tyskland efter krigen?**

Redegør kort for Tysklands rolle under 2. verdenskrig med fokus på Holocaust. Forklar begreberne erindringskultur og historiebrug.

Analyser Frank-Walter Steinmeiers tale i anledning af 75-året for afslutningen af 2. verdenskrig med fokus på diskurs /retorisk analyse.

- 10 Vurder talen som kilde til nutidens tyske selvbillede og diskuter, bl.a. med udgangspunkt i analysen og artiklen "Tyskernes lange vej til erkendelse" hvilken betydning 2. verdenskrig og især Holocaust har for det tyske samfund.

Erindringen om Holocaust – hvordan og hvorfor bliver den nedarvet over generationer?

- 15 Redegør for Holocaust med særlig fokus på gerningsmændenes rolle ELLER med særlig fokus på de jødiske ofre. Forklar begrebet erindringskultur.

Analyser Adam Holms "Min morfar, Hitlers ven" ELLER Susanne Kovács' "De skygger vi arver" (dokumentaranalyse i dansk / historie)

- 20 Diskuter med udgangspunkt i analysen og bl.a. artiklen "Tyskernes lange vej til erkendelse" ELLER "Nu er det børnebørnenes tid til at bearbejde Holocaust i dokumentaren "De skygger vi arver"" hvordan erindringen om Holocaust har påvirket generationer af tyskere OG/ELLER efterkommere til ofre.

Hvad er det særlige ved Holocaust og er det anderledes end andre folkemord?

- 25 Redegør for begrebet folkedrab og kom i den forbindelse ind på Holocaust og Stantons stadier mod folkedrab.

Analyser årsagerne til Holocaust ved at inddrage relevant kildemateriale (fx noget om raceteori, propaganda, ideologi mv.)

- 30 Diskuter hvilken betydning Holocaust har haft for forståelsen af folkedrab og om man kan sammenligne Holocaust med andre folkedrab. Inddrag i den forbindelse artiklen "Hvor enestående var Holocaust" og perspektiver til et andet folkedrab.

Frank-Walter Steinmeier: 75-året for afslutningen af 2. verdenskrig. 8. maj 2020

Berlin, 8. maj 2020

5 *For at mindes afslutningen af 2. verdenskrig i Europa og befrielsen fra nationalsocialismen holdt Forbundspræsidenten en tale den 8. maj i Berlin: "Og derfor siger jeg, at dette land kun kan elskes med et brudt hjerte. Enhver, der ikke kan bære dette, og som kræver, at der sættes en streg under vores fortid, fornægter ikke kun katastrofen, som krigen og nazidiktaturet var."*

10 Forbundspræsident Frank-Walter Steinmeier holdt en tale ved Neue Wache i Berlin for at mindes 75-årsdagen for afslutningen af Anden Verdenskrig.

For 75 år siden i dag sluttede Anden Verdenskrig i Europa.

15 Den 8. maj 1945 markerede afslutningen på naziregimet, afslutningen på natlige bombardementer og dødsrækker, afslutningen på uforlignelige tyske forbrydelser og afslutningen på Shoah, forræderi mod alle civiliserede værdier. Her i Berlin, hvor ødelæggelseskrigen blev udtænkt og startet og vendte tilbage med fuld kraft af destruktion - havde vi planlagt at mindes denne dag sammen med andre.

20 Vi havde planlagt at mindes dagen sammen med repræsentanter fra allierede fra øst og vest, der gjorde store ofre for at befri dette kontinent. Sammen med vores partnere fra alle hjørner af Europa, der led under tysk besættelse, men alligevel var villige til at søge forsoning. Sammen med overlevende af tyske forbrydelser og efterkommere af dem, der omkom, mange af dem der strakte hånden ud til os i forsoning. Sammen med alle rundt om i verden, der gav dette land chancen for en frisk start.

25 Vi havde planlagt at huske denne dag sammen med den ældre generation i Tyskland, der selv oplevede den tid. Sult, vold og at blive drevet fra deres hjem - alt dette led de som børn. Efter krigen var det dem, der genopbyggede dette land, både i øst og vest.

30 Og vi havde planlagt at mindes denne dag med nutidens unge, som tre generationer senere spørger, hvad fortiden kan lære dem nu. Til dem siger jeg: Det er jer, der er nøglen! Det er jer, der skal bære videre de lektioner, vi er blevet lært af denne forfærdelige krig! Af denne grund havde vi inviteret tusinder af unge fra hele verden til Berlin i dag, unge mennesker, hvis bedsteforældre var fjender, men som selv er blevet venner.

Sådan havde vi planlagt at markere denne 8. maj sammen. Imidlertid har COVID-19-pandemien tvunget os til at mindes denne dag alene - adskilt fra dem, der betyder så meget for os, og som vi er så taknemmelige overfor.

Måske vil denne tilstand af ensomhed for et kort øjeblik bringe os tilbage i tankerne til den 8. maj 1945. På den dag var tyskerne virkelig alene. Tyskland havde lidt militært nederlag, politisk og økonomisk ruin og moralsk sammenbrud. Vi havde gjort os til fjender med hele verden.

5 I dag, 75 år senere, er vi tvunget til at mindes alene, men vi er ikke alene! Det er dagens gode nyhed. Vi lever i et stærkt og velfungerende demokrati, i det trediveende år i et genforenet Tyskland, i hjertet af et fredeligt og forenet Europa. Vi er et betroet medlem af det internationale samfund, og vi høster frugterne af samarbejde og partnerskab over hele verden. Vi tyskere kan bestemt sige, at befrielsesdagen er en dag at være taknemmelig for!

10 Det har taget tre generationer for os at indrømme det helhjertet.

Den 8. maj 1945 var virkelig en befrielsens dag. Men på det tidspunkt opfattede folk det ikke som sådan.

15 Befrielsen i 1945 blev påtvunget udefra. Det var nødt til at komme udefra - dette land var sunket for dybt ned i det onde, skylden, det selv havde pådraget sig. På samme måde var den økonomiske genopbygning og demokratiske fornyelse i den vestlige del af Tyskland kun mulig på grund af generøsiteten, fremtidssynet og viljen til forsoning fra vores tidligere fjender.

20 Men vi spillede også en rolle i befrielsen. I vores indre befrielse. Dette skete ikke den 8. maj 1945 og ikke på en enkelt dag. Det var derimod en lang og smertefuld proces, der involverede at se fortiden i øjnene, undersøge hvad folk vidste, og hvad de havde samarbejdet om. At rejse smertefulde spørgsmål inden for familier og mellem generationer. Kampen for at stoppe tavshed og benægtelse.

25 Det tog årtier - årtier, hvor mange tyskere i min generation gradvist fandt fred med dette land. Disse var også årtier, hvor vores naboer igen begyndte at stole på os, årtier der tillod en forsigtig genoptagelse af forbindelser, fra stadig tættere union inden for De Europæiske Fællesskaber til traktater indgået i løbet af Vesttysklands Øst-politik. Det var i disse årtier, at folkene i Østeuropa fik mod og ønske om frihed, indtil de ikke længere kunne holdes bag mure - hvilket førte til det gladeste øjeblik af befrielse: Tysklands fredelige revolution og genforening.

30 Disse årtier med kamp med vores historie var årtier, der tillod demokratiet at modne i Tyskland.

Og kampen fortsætter den dag i dag. Erindringen ender aldrig. Der kan ikke være befrielse fra vores fortid. For uden erindring mister vi vores fremtid.

- 5 Det er kun, fordi vi tyskere ser vores fortid i øjnene, og fordi vi accepterer vores historiske ansvar, at verdens folk igen har tillid til vores land. Og det er derfor, vi også kan have tillid til dette Tyskland. Dette er kernen i en oplyst, demokratisk ånd af patriotisme. Ingen tysk patriotisme kan eksistere uden revner. Uden lys og skygge; uden glæde og sorg, taknemmelighed og skam.
- Rabbi Nachman sagde engang: Intet hjerte er så helt som et brudt hjerte. Tysklands fortid er en brudt fortid - med ansvar for mordet på millioner og lidelsen af millioner. Det knuser vores hjerter til denne dag. Og det er derfor, jeg siger, at dette land kun kan elskes med et brudt hjerte.
- 10 Enhver, der ikke kan bære dette, og som kræver, at der sættes en streg under vores fortid, fornægter ikke kun katastrofen, som krigen og nazidiktaturet var. De mindsker også alt det gode, der er opnået siden da, og fornægter endda selve kernen i vores demokrati.
- 15 Menneskelig værdighed skal være ukrænkelig. Denne første sætning i vores forfatning er og forbliver en offentlig påmindelse om, hvad der skete i Auschwitz, hvad der skete under krigen og diktaturet. Det er ikke erindring, der er en byrde - det er manglende erindring, der bliver en byrde. Det er ikke at vedkende sig ansvaret, der er skammeligt - det er benægtelse, der er skammeligt!
- 20 Men hvad betyder vores historiske ansvar i dag, tre fjerdedele århundrede efter begivenhederne? Den taknemmelighed, vi føler i dag, må ikke gøre os selvtilfredse. Vi må aldrig glemme, at erindring er en udfordring og en pligt.
- 25 "Aldrig mere", svor vi efter krigen. Men for os tyskere betyder dette "aldrig mere" især "aldrig mere alene". Og denne sætning er ingen steder så sand som i Europa. Vi skal holde Europa sammen. Vi skal tænke, føle og handle som europæere. Hvis vi ikke holder Europa sammen, også under og efter denne pandemi, vil vi have vist os selv ikke at være den 8. maj værdige. Hvis Europa mislykkes, vil "aldrig mere" også mislykkes.
- Det internationale samfund lærte af dette "aldrig mere". Efter 1945 skabte det et nyt grundlag ud fra alt, det havde lært af denne katastrofe, det formulerede menneskerettigheder og international ret, regler for at bevare fred og samarbejde.
- 30 Vores land, hvorfra så meget ondt engang udgik, har gennem årene ændret sig fra at være en trussel mod den internationale orden til at være dens forsvarer. Vi må ikke tillade, at denne fredelige orden opløses foran vores øjne. Vi må ikke tillade os selv at blive fremmedgjort fra dem, der etablerede den. Vi ønsker mere samarbejde rundt om i verden, ikke mindre - også når det kommer til at bekæmpe pandemien.

- 5 8. maj var en befrielsens dag. Efter min mening skal Richard von Weizsäckers berømte ord genfortolkes i dag. Da de blev udtalt, udgjorde de en milepæl i vores bestræbelser på at komme overens med vores fortid. Men i dag skal de også pege på vores fremtid. For befrielse er aldrig fuldstændig, og det er ikke noget, vi bare kan opleve passivt. Den udfordrer os aktivt, hver dag på ny.
- I 1945 blev vi befriet. I dag skal vi befri os selv.
- 10 Befri os selv fra fristelserne ved en ny form for nationalisme. Fra fascinationen af det autoritære. Fra mistillid, isolationisme og fjendtlighed mellem nationer. Fra had og hadefulde ytringer, fra xenofobi og foragt for demokrati - for det er blot det gamle onde i en ny forklædning. På denne 8. maj mindes vi ofrene for Hanau, Halle og Kassel. De er ikke blevet glemt midt i COVID-19.
- 15 Hvis det kan ske her, kan det ske overalt. Disse ord blev udtalt af Israels præsident Reuven Rivlin på Holocaust Mindesdag i den tyske forbundsdag tidligere i år. Hvis det kan ske her, kan det ske overalt. Men i dag er der ingen til at befri os fra disse farer. Vi må befri os selv. Vi blev befriet for at være ansvarlige for vores egne handlinger!
- 20 Jeg er godt klar over, at 8. maj i år kommer på et tidspunkt med stor omvæltning og stor usikkerhed. Ikke kun på grund af COVID-19-pandemien, men meget er forværret på grund af den. Vi ved endnu ikke, hvornår og hvordan vi vil komme ud af denne krise. Men vi kender den holdning, hvormed vi gik ind i den: med stor tillid til dette land, til vores demokrati og til hvad vi sammen kan bære. Det viser, hvor langt vi er kommet på 75 år. Og det giver mig håb for alle de udfordringer, der måtte ligge foran os.
- Medborgere, vi kan ikke samles til en mindehøjtidelighed på grund af coronavirus. Men vi kan gribe stilheden. Vi kan tage os tid til at reflektere.
- 25 Jeg opfordrer alle tyskere til i stilhed at mindes ofrene for krigen og ofrene for nationalsocialismen. Uanset hvor dine rødder måtte ligge, så tag et øjeblik til at genbesøge dine minder, dine familiemedlemmers minder og historien om det land, hvor vi alle bor. Overvej, hvad befrielsen og den 8. maj betyder for dit liv og dine handlinger.
- 30 75 år efter krigens afslutning har vi tyskere meget at være taknemmelige for. Men ingen af de positive resultater siden den dato er sikre i al evighed. Derfor må vi huske: Den 8. maj var ikke afslutningen på befrielsen - derimod er at bevare frihed og demokrati den opgave, det har efterladt os, og som aldrig er forbi!
- Kilde: [Der Bundespräsident - Speeches - 75th anniversary of the end of the 2nd World War \(bundespraesident.de\)](#) (oversat fra engelsk af ChatGPT og TEBA)

Susanne Kovács: *De skygger vi arver* (2019)

15 Kan ses på CFU eller Filmstriben.

Nu er det børnebørnenes tid til at bearbejde Holocaust i dokumentarfilmen 'De skygger vi arver'

20 For længe siden forlod Susanne Kovács' ungarsk-jødiske farmor koncentrationslejrene og sit hjemland, men krigen spøger stadig i den tysk-jødiske familie. I en ny dansk dokumentarfilm, der har tv-premiere onsdag aften, dykker hun ned i familiearven fra Holocaust. Hvor forældrenes generation var optaget af at få afdækket fakta, dykker børnebørn ned i de følelsesmæssige konsekvenser i deres familie

5 'Jeg kan som barnebarn stille nogle spørgsmål, som min far ikke kunne, fordi han var for tæt på det hele. Og mine bedsteforældre kunne ikke tale om det efter krigen, fordi de havde behov for at lægge det bag sig og komme videre', fortæller Susanne Kovács om sin tilgang til at lave filmen 'De skygger vi arver'.

SARAH HARTVIGSEN JUNCKER

KULTUR

21. januar 2020

10 Under Susanne Kovács' opvækst var besøg hos den ungarsk-jødiske farmor en ambivalent og forvirrende oplevelse.

Den ene dag kunne byde på store smil og farmorens lækre sukker- og kakaorullede pandekager. Den næste kunne Susanne Kovács blive mødt af afvisende miner og tordnende anklager for det tyske blod, der strømmede gennem hendes årer.

15 »Det var svært at være hendes barnebarn. Hun elskede mig – og så alligevel ikke. Jeg kunne i hvert fald komme i tvivl,« fortæller Susanne Kovács, mens hun stiller to muffins frem på bordet i det store københavnerkøkken, hvor hun har inviteret til snak om sin debutfilm, dokumentaren De skygger vi arver, der tager fat om en, mildest talt, turbulent familiehistorie.

20 Susanne Kovács er barn af en familie med et forviklet rodnet. Hendes fars forældre er blandt de få ungarske jøder, som vendte levende hjem fra koncentrationslejrene under Anden Verdenskrig. Senere flygtede de fra det kommunistiske styre og til Danmark, hvor deres søn voksede op og forelskede sig i en tysk kvinde.

Jøderne og bødlerne

Da hun, Susanne Kovács' mor, blev gravid, kom det som et slag for de to traumatiserede jøder, som ikke kunne udholde tanken om at danne slægtskab med deres tidligere bødler.

- 5 Farfaren, som dengang stadig levede, forlangte i første omgang af sin søn, at hans kæreste skulle få en abort. Sønnen følte sig på sin side svigtet gennem en hård opvækst hos forældrene og havde ikke i sinde at lytte til flere af deres formaninger. Så til verden kom altså Susanne Kovács og dumpede ned i en familie, hvor fortiden kaster lange skygger ned gennem generationerne.
- 10 »Det er, som om krigen aldrig er sluttet i min familie, og at min farmors liv også har påvirket mit,« siger Susanne Kovács indledningsvist i *De skygger vi arver*. Tiden er derfor kommet, forklarer hun, til at få snakket tingene igennem i familien, og til at især hendes far og hendes farmor, der foretrækker at fortie fortiden, taler ud om det traume, som har formet deres fælles familiehistorie i årtier.

15 Retten til at spørge

På trappen uden for Susanne Kovács' lejlighed læner en stabel udfoldede flyttekasser sig forventningsfuldt mod muren. Flere fyldte kasser står hulter til bulter inde i hjemmet, hvor Susanne Kovács og hendes mand er ved at pakke deres liv sammen for at starte en ny tilværelse i Silicon Valley i Californien.

- 20 »Min mand har fået nyt arbejde derovre. Han har ventet længe på, at jeg skulle blive færdig med denne her film,« fortæller Kovács.

Susanne Kovács har arbejdet på *De skygger vi arver* siden 2013, og flere optagelser har fundet sted i det lille hjem, hvor man fornemmer, at projektet har fyldt meget – også hos hendes børn, der indirekte har taget del i generationsportrættet.

- 25 Hendes datter på halvandet år har været med i filmens klipperum, og den ældste søn har deltaget, når det rundt om køkkenbordet er blevet diskuteret, hvor meget man kan tillade sig at bore i sine familiemedlemmers traumatiske fortid.

- Netop den diskussion står centralt i dokumentarfilmen, hvor Kovács graver sig ned i familiearkiverne og stiller spørgsmål til sine familiemedlemmer, som det
30 tydeligvis volder dem smerte at besvare.

»Jeg går langt i filmen, men det er en diskussion, jeg gerne vil rejse. For hvor meget har vi ret til at stille hinanden de her spørgsmål i familien, når vi nu selv er påvirket af dem og stedt i hinandens skæbne? Men man kan godt diskutere, om jeg har ret til at bore i noget så forfærdeligt som Holocaust, som jeg jo ikke selv har oplevet.«

35 Forskellige synspunkter

Når Susanne Kovács presser på, er det fordi hun ser projektet som en personlig nødvendighed og et forsoningsprojekt. Dybest set er det jo vigtigt at tale om tingene, mener hun. Men hun er jo også barn af sin tid. En tid, hvor alt skal analyseres, og hvor konstruktiv dialog er gud.

- 5 Samtidig abonnerer hendes udgangspunkt for filmen på en forestilling om, at familiens splittelse kan spores tilbage til bedsteforældrenes oplevelser under jødeforfølgelsen, hovedtraumet over dem alle.

Både hendes far og hendes farmor lufter dog i filmen andre syn på sagerne.

- 10 Da Susanne Kovács i filmen spørger sin far om hans forældres opførsel under hans opvækst mon ikke kan tilskrives traumatiserende oplevelser under jødeforfølgelsen, udviser han skepsis. Der fandtes både gode og dårlige mennesker inden Holocaust, lyder påstanden fra manden, som nægter at tilgive sine forældre deres svigt.

- 15 Farmoren, på sin side, mener ikke, at hun har svigtet sin søn eller senere sit barnebarn. Så vil hun i hvert fald ikke sige det højt.

Og da samtalen i filmen første gang falder på krigen og hendes tid i koncentrationslejren Mauthausen, lukker hun i.

- 20 »Jeg vil ikke tænke på de her ting, de giver mig mareridt. Jeg synes, det er frygteligt at grave i min forfærdelige skæbne,« siger hun og kigger træt væk fra kameraet og det barnebarn, som så gerne vil snakke alting igennem.

Undervejs giver hun dog alligevel af sig selv i doser, mens faren udviser, hvad der kan tolkes som tegn på forsoning.

- 25 Men modsætningerne og tavsheden får også plads i det endelige portræt. Og det var vigtigt for Susanne Kovács, der igennem dialogen med sine slægtninge fik et mere nuanceret blik på sit udgangspunkt:

- 30 »Jeg har bygget filmen op som en debat, hvor jeg prøver at præsentere de forskellige argumenter. Min farmor har måske sin gode ret til at afvise mine spørgsmål, og min far har nok også ret i, at hans forældre ikke er påvirket af koncentrationslejrene alene. Det er mere 'både-og' end 'enten-eller'. Jeg tror dog stadig, at samtalen er vigtig, og det synes jeg også, jeg bekræfter i filmen. Så i sidste ende er jeg barn af min generation, men jeg er også blevet udfordret i, at der ikke er én entydig sandhed, og at tale hverken løser eller forklarer alt.«

Holocaust-formidling i tredje grad

- 35 I hjørnet af Susanne Kovács' køkken står et bur med en skildpadde, der tilsyneladende er i færd med at grave et hul i burets savsmuldsdækkede bund.

Mens den pusler, griber Kovács ud efter en stak bøger, jeg ikke tidligere havde bemærket, og lægger dem ud imellem os.

På forsiderne står navne som Nicole Krauss og Sabine Bode. Begge er børnebørn af bedsteforældre, der har deltaget i krigen, fortæller Kovács, som har tænkt meget over, hvordan hun med sin egen arv og historie kan bidrage til fortællingen om Holocaust.

»Der er mange børnebørn, der fortæller om Anden Verdenskrig i disse år, fordi vi nu er blevet voksne og føler, det er vores tid til at komme med et bidrag. Meget er dog allerede fortalt. Hvis du googler koncentrationslejren Mauthausen, kommer der en masse resultater op. Men det, jeg føler, vi som børnebørn kan bidrage med, er at spørge mere ind til det følelsesmæssige og til følgerne,« siger hun og kaster et ømt blik på bøgerne.

Derefter bliver hun stille.

»Undskyld. Jeg bliver helt berørt nu, kan jeg mærke. Fordi jeg bare synes, det er så vigtigt.«

Hun tørrer en flygtig tåre væk. Så rejser hun sig og lukker vinduerne, før hun sætter sig igen, klar til at forklare:

»Mine forældres generation har været mere optagede af det samfundsmæssige niveau. At få afdækket fakta og retsforfølge naziforbrydere – ting som det var nødvendigt at undersøge på et større plan. Det næste lag og det, jeg bidrager til, er at gå ned i den emotionelle side og se på det nære i den enkelte familie.«

Hun fortsætter:

»Det er et spørgsmål om distance, tror jeg. Om at benytte den position, man har. Jeg kan som barnebarn stille nogle spørgsmål, som min far ikke kunne, fordi han var for tæt på det hele og havde et kompliceret, ikke forsonet og samtidigt for nært forhold til sin mor. Og mine bedsteforældre kunne ikke tale om det efter krigen, fordi de havde behov for at lægge det bag sig og komme videre. Så der er noget, der mangler at blive fortalt, og det kan vi i tredje generation gøre, fordi vi har tingene lidt mere på afstand.«

Farmors anerkendelse

Mens Susanne Kovács taler videre om tredjegradsformidling af Holocaust, skeler jeg til mit ur og opdager, at vi for længst har overskredet den afsatte tid til dagens interview, selv om mit medbragte papir stadig er fyldt med ubesvarede spørgsmål.

Men der findes også spørgsmål, man ikke skal have svar på. Den konklusion kommer Susanne Kovács også frem til i dokumentaren, hvor hun til sidst beslutter, at hun vil begynde at skue frem i stedet for tilbage.

5 Der er dog et par ting, instruktøren mener, jeg bør forstå, før jeg kan lukkes ud i den regngrå virkelighed.

For det første er det vigtigt at slå fast, at hendes farmor i sidste ende gav udtryk for, at hun nu så sit barnebarn som en del af familien til trods for hendes tyske rødder. Deres forhold var ambivalent, men det var også fuldt af kærlighed.

10 For det andet bør det nævnes, at farmoren i sidste ende anerkendte, ja måske ligefrem støttede sit barnebarns behov for at bore i fortiden.

Uden den anerkendelse var De skygger vi arver nok aldrig kommet til verden.

15 »Det er vigtigt at få med, fordi det i sidste ende er hendes accept, der validerer hele mit projekt. Hun siger faktisk, at der er okay, vi har de her samtaler, og at jeg er en vigtig del af hendes familie. Hun anerkender, at hendes historie også er min, og at jeg derfor har ret til at prøve at forstå de ting, der også har formet og til stadighed former mig. Og hun siger, det er vigtigt at fortælle vores historie.«

[Nu er det børnebørnenes tid til at bearbejde Holocaust i dokumentarfilmen 'De skygger vi arver' | Information](#)

20

25

Adam Holm (DR). *Min morfar, Hitlers ven* (2020)

5 [Min morfar, Hitlers ven | Se online her | DRTV](#) (kan tilgås på www.dr.dk)

10

15

20

Tyskernes lange vej til erkendelse

Anden Verdenskrigs masseudryddelse af over seks millioner jøder har ændret betydning flere gange siden 1945 i tyskernes øjne. Den nyligt afdøde tyske historiker Ernst Nolte var symbol på en holocaust-debat, der nu igen er i bevægelse på grund af Europas flygtningekrise

5

Josephine Wiesener

10

Tyskland har en stærk erindringskultur, hvor Anden Verdenskrig har en central plads i den tyske nationalidentitet. Flere kz-lejre er bevaret, mindesmærker og museer fortæller krigens historie, og i hjertet af Berlin nær det tyske parlament blev mindesmærket for Europas myrdede jøder indviet i 2005. – . Foto: Francois Galland/Scanpix.

Det skabte furore i den vesttyske offentlighed, da den nyligt afdøde tyske historiker Ernst Nolte i 1986 argumenterede for, at Anden Verdenskrigs ugeringer var en reaktion på Sovjetunionens forbrydelser.

15

Det udløste en intens debat kaldet "historikerstriden" om landets nazistiske fortid og dens arv. Et vigtigt omdrejningspunkt var, om tyskerne havde pådraget sig større skyld end andre krigsmagere i historien, forklarer historiker og lektor emeritus Karl Christian Lammers fra Saxo-Institutet i København.

20

"Ernst Nolte plæderede for, at det skulle være slut med at føle skam og ansvar, og at tyskerne ikke havde været værre end andre. Det var et forsøg på at relativere det tyske ansvar for de mest forfærdelige krigsforbrydelser. Og synspunktet medførte kraftige reaktioner," forklarer han.

Striden fandt sted i en tid, hvor tolkningen af holocaust og dens plads i tyskernes historie havde været til diskussion i årtier for at definere, hvilke spor Hitlers naziregime og udryddelsen af over seks millioner jøder skulle efterlade i tyskernes bevidsthed og identitet. Den indledende strategi efter krigens afslutning i 1945 var tavshed og fortrængning, althings
5 landet blev delt i to: Østtyskland og Vesttyskland.

”Tyskerne var meget præget af nederlaget og opfattede sig som ofre for krigen. De lukkede af for og havde svært ved at acceptere, at de var medansvarlige for krigen og de begåede krigsforbrydelser, selvom de havde bakket Hitler op. De allierede indledte retssager mod dem, der for eksempel havde været i SS. De kom ikke så langt, og det blev overladt til tyskerne i
10 begyndelsen af 1950’erne, men de var ikke særlig villige til at føre det videre,” fortæller Karl Christian Lammers.

Det tyske retsopgør med nazitidens krigsforbrydelser kom i gang, efter at der i slutningen af 1950’erne blev oprettet et arkiv med navnet Zentrale Stelle zur Aufklärung
15 nationalsozialistischer Verbrechen (Center for oplysning om naziforbrydelser) i Ludwigsburg, der skulle indsamle dokumentation om krigsforbrydelserne. Det er fortsat i gang.

Det betød også, at tavsheden blev udfordret, efter at flere processer og dokumentation bragte krigens ugerninger ud i offentligheden. Blandt andet dokumenterede Auschwitz-processerne de forbrydelser, der blev begået i udryddelseslejren, under en række retssager mod folk, der arbejdede i Auschwitz.

I løbet af 1950’erne opstod der en forestilling om tyskerne som det forførte folk, siger Moritz Schramm, lektor og ph.d. i litteratur ved institut for kulturvidenskaber på Syddansk
20 Universitet.

”En af de store konservative tolkninger var, at Hitler med sine venner havde ansvaret for det hele, og det tyske folk var uvidende og uskyldige. Det er en fortælling, der peger på, at
25 befolkningen ikke vidste noget om de grusomme forbrydelser, men var forblændet af Adolf Hitlers karisma. Derfor kunne ansvaret kun placeres hos Hitler og hans nærmeste. Forestillingen om det forførte folk var udbredt til 1990’erne,” forklarer han.

Sideløbende opstod et oprør mod forestillingen om den tyske befolknings manglende ansvar, hvilket pustede liv i en anden tolkning, hvor store dele af det tyske samfund var involveret i
30 nazismens forbrydelser. Generationen, der var børn under krigen, voksede op og satte spørgsmålstejn ved uskylden og uvidenheden og ønskede at tage fat i historien for at finde ud af, hvordan forældre og bedsteforældre kunne lade det komme så vidt.

”I 1980’erne begyndte man også at se på lokalhistorierne. Hvor boede jøderne, og hvad blev der af dem? Man begyndte at udfordre tesen om, at ingen vidste noget, for alle havde jo set
35 folk forsvinde og oplevet nogle af de forbrydelser, der blev begået,” siger Moritz Schramm.

Karl Christian Lammers påpeger, at der i dag hersker en accept blandt tyskerne af, at holocaust kun kunne lade sig gøre, fordi Hitler og den nazistiske ledelse havde en så kolossal

opbakning blandt tyskerne, og de er i den forstand medansvarlige – ikke i selve krigsforbrydelserne, men for, at de kunne lade sig gøre.

5 Nu drejer det sig mere om at stille de mennesker til ansvar, som direkte har medvirket i holocaust, og dokumentere blandt andet, hvordan jødeudryddelsen foregik i praksis uden for udryddelseslejrene. Cirka halvdelen af jøderne blev nemlig dræbt uden for lejrene af militær- og SS-enheder.

10 "De processer er vigtige, for som den daværende tyske præsident Roman Herzog sagde i 1997: Jødeudryddelsen er del af den tyske nationalidentitet. Den er en del af tyskernes historie og med til at præge nutiden," siger Karl Christian Lammers.

Både nazismen og holocaust spiller stadig en central rolle i tysk identitet og politisk kultur i dag, siger historiker, seniorforsker Cecilie Felicia Stokholm Banke fra Dansk Institut for Internationale Studier.

15 "Det kan man se genspejlet i den måde, Tyskland agerer på. Tyskland er meget henholdende i forhold til krigsførelse og har et specielt forhold til Israel. Den måde, vi kan tale om og kritisere Israel på i den danske offentlighed, er meget anderledes end i den tyske offentlighed," forklarer hun.

Dog har der også i de senere år været en tendens til at søge ud af nazismens skygge, ligesom Ernst Nolte ville.

20 "Der findes en træthed i forhold til, at Tyskland bliver defineret af Anden Verdenskrig. Det kan man se i forhold til den indstilling, der har vist sig gennem det seneste års tid i forhold til flygtningekrisen. Der ser man et mere pragmatisk Tyskland, der laver aftale med Tyrkiet under EU, hvilket kan opfattes som en skuffelse set i lyset af, at der har været en tendens til at opfatte Tyskland som den stat, der agerer rigtigt både moralsk og humanitært som følge af
25 Anden Verdenskrigs forbrydelser og tyskernes ansvar. Krigen eksisterer som et syndrom, der bliver videregivet til de næste generationer, og det kan skabe en træthed, når de nyere generationer ikke har været i direkte kontakt med krigen selv. Derfor opstår der også et ønske om, at Tyskland skal være defineret af noget andet," forklarer Cecilie Felicia Stokholm Banke.

30 Holocaust-fortællingen er blevet europæiseret. Det er ikke bare i den tyske, men i hele den europæiske erindring, at krigsforbrydelserne har fået stor betydning, mener Jessica Ortner, der har forsket i tysk erindringskultur ved institut for engelsk, germansk og romansk på Københavns Universitet.

35 "Holocaust er blevet mere løsrevet fra de faktiske historier. Samtidig er det blevet en europæiseret historie, hvor også andre lande er begyndt at kigge indad og spørge, hvilket ansvar man selv har haft," siger hun og fremhæver, at Anden Verdenskrig og holocaust har det særlige kendetegn, at de er etableret i den kollektive erindring som en negativ erindring.

Det vil sige som noget, der ikke må ske igen. Den klassiske kollektive erindring bygger som regel på en positiv begivenhed eller en form for heroisk bedrift, der har grundlagt en nation.

- 5 "Her har vi en kæmpe skyld som grundsten for en kollektiv erindring. Men at krigens forbrydelser er blevet en del af den europæiske erindringskultur giver også nogle konflikter i forhold til de østeuropæiske lande, som synes, holocaust er blevet for dominerende i forhold til, hvad den kommunistiske diktator Stalin gjorde. Det har skabt stor debat om, hvilken betydning holocaust skal have i fremtiden. Der er også opstået en fornyet debat om tyskerne. Det har været meget tabuiseret at tale om, at de også har lidt tab, har sultet og blev bombet under krigen. Det taler man mere om i dag, fordi vi er nået et punkt, hvor der er plads til en mere pluralistisk debat om tiden under Anden Verdenskrig," siger Jessica Ortner.
- 10

Kilde: [Tyskernes lange vej til erkendelse | Kristeligt Dagblad \(kristeligt-dagblad.dk\)](#)

Ny historikerstrid om Tysklands fortid: Hvor enestående var Holocaust?

Postkoloniale historikere kræver opgør med Tysklands dyrkelse af Holocausts 'singularitet', som de hellere ser indskrevet i en større undertrykkelsesfortælling – spørgsmålet er: Drives de selv af religiøs ildhu?

Britiske soldater uddeler mad til befriede fanger i Bergen-Belsen i 1945. Var Holocaust en unik tysk begivenhed – eller en del af et større civilisatorisk udryddelsesforløb? Det handler den nye tyske historikerstrid om.

GRANGER/SHUTTERSTOCK

MODERNE TIDER

12. juni 2021

I Tyskland er der igen udbrudt en Historikerstreit – sådan kaldtes den berømte debat, som frankfurterfilosoffen Jürgen Habermas udløste, da han i 1986 gik i rette med de nationalkonservative historikere Ernst Nolte og Andreas Hillgruber: Ifølge Habermas relativerede de nazismen ved at jævnføre dens forbrydelser med andre folkemord. Debatten inddrog stadig flere historikere og filosoffer, blev lang og indædt og ebbede først ud tre år senere oven på Murens fald.

Noltes og Hillgrubers kritik af Tysklands officielle 'fortidsforvaltning' var højreorienteret og ville redde en tabt national ære. Nu kommer udfordringen fra

venstreorienterede historikere, hvis verdensbillede er formet af 'postkoloniale' studiers optik og begrebsverden.

Den australske folkemordsforsker Dirk A. Moses er manden, der har antændt den nye strid. I magasinet Geshichte der Gegenwart går han til angreb på Tysklands erindringskultur om Holocaust, som han beskylder for at være en kult og civilreligion. Der Katechismus der Deutschen – 'tyskernes troslære' lyder rubrikken, der polemisk spiller på forfatteren Heinrich Kleists kampskrift for en ny tysk nationalisme fra 1809 med samme titel. Der er national identitet at hente i den tyske nations store historiske syndefald.

Moses vil »aftabuisere sammenligninger«. Målet er at overvinde en erindringskultur, der er groet fast i »provinsialisme«.

Hvad skal træde i stedet? Moses har tidligere formuleret sin egen Racial Century-tese: Ifølge professoren og de nye postkoloniale historikere bør vi se perioden fra 1850-1950 som én sammenhængende moderniseringsproces, hvor nationsopbygning smelter sammen med en eskalerende vold, der begynder i den koloniale periferi og slutter med Holocaust. Disse kapitler kan ikke meningsfuldt adskilles.

Fem trosartikler

Efter udfaldet mod troslærens »ypperstepræster« og deres »exorcistiske kætterprocesser« mod dem, som problematiserer Holocausts 'singularitet', sammenfatter Moses, hvad han ser som lærens kardinalpunkter:

- Holocaust er unik, fordi det involverede uindskrænket udryddelse af jøder i modsætning til de begrænsede mål i andre folkedrab: For første gang i historien forsøgte en stat at udslette et folk af rent ideologiske grunde.
- Fordi Holocaust tilintetgjorde medmenneskelig solidaritet på en hidtil uset måde, udgør erindringen om Holocaust som civilisatorisk sammenbrud den tyske nations moralske fundament.
- Tyskland har et særansvar over for jøderne i Tyskland og er forpligtet til at udvise særlig loyalitet over for Israel: Israels sikkerhed er en del af Tysklands statsræson.
- Antisemitismen er en ideologi, der er i en klasse for sig selv. Den var et særligt tysk fænomen og må ikke forveksles med racisme i øvrigt.
- Antizionisme er antisemitisme.

Andre postkoloniale historikere har fremsat argumenter, der flugter med Moses'. Det gælder for eksempel den tyske afrikaforsker Jürgen Zimmerer, forfatter til *From Windhoek to Auschwitz: On the Relationship Between Colonialism and the Holocaust*. Han ser Holocaust som et 'kolonialt folkemord' blandt flere. Antisemitismen må underordnes et mere omfattende racismebegreb, mener han. Måske er der et 'postkolonialt' omslag undervejs i Tysklands internationalt lovpriste *Vergangenheitsbewältigung*. Det er kun et par uger siden, at udenrigsminister Heiko Mass for første gang officielt kaldte Det Tyske Kejserriges massakrer i 1904 mod herero- og namafolkene i det nuværende Namibia for et »kolonialt folkemord«.

Hemmelig drøm

Moses' tekst har imidlertid fremkaldt modindlæg, hvoraf nogle forsøger at diskvalificere ham ved at påvise lighedstræk mellem hans argumenter og dem, man finder hos uskrømtede holocaust-benægttere.

Redaktøren for Tysklands mest læste kulturonlinemedie *Perlentaucher*, Thierry Chervel, har dog en anden indvending. Moses og hans postkoloniale meningsfæller gør sig skyldige i det samme, som de anklager forvalterne af tysk erindringskultur for: »At forfægte en højere sandhed, som de partout vil gennemtvinge.«

Alle begivenheder er unikke, skriver Chervel. Det unikke ved den postkoloniale holocaustdebat er, at det alene er Holocaust, der absolut skal fraskrives en særegen status.

»Det er impulsen bag kritikken, og den er selv religiøs.«

Bag benægtelsen af begivenhedens 'singularitet' øjner Chervel en hemmelig drøm blandt de postkoloniale forskere om at lukrere på Holocausts særlige status: »Singulariteten har en sexappeal, som man gerne vil have del i, så derfor kan man på den anden side ikke negere den totalt.«

Den postkoloniale kritik kan selv være en troslære, skriver Chervel. Hvorpå han sammenfatter den i sine egne fem punkter:

- Holocaust må ikke være unik, da andre folkeslag har været udsat for lige så store lidelser, der derfor også er unikke.
- Det er forkert at se Holocaust som et særligt civilisationssammenbrud, da der kun er tale om et af flere civilisationssammenbrud, som Vesten er skyld i.
- Tyskerne har intet særligt ansvar for Israel.

- Antisemitisme er kun en variant af racisme.
- At være imod Israel er ikke antisemitisme.

Kilde: [Ny historikerstrid om Tysklands fortid: Hvor enestående var Holocaust? | Information](#)